

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΜΑΘΗΜΑ: Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος
Ημερομηνία: 22/05/2008

Όνομα: Βουλημενέα Χριστίνα
Αριθμ. Μητρώου: 1340200600049
Αριθμ. Τηλεφώνου: 6944 165 425
Εξάμηνο: Δ'

ΘΕΜΑ: Η Πληροφόρηση κατά το Σύνταγμα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλεγόμενα.....	3
I. Γενικό Μέρος.....	5
Ελευθερία του πληροφορέιν.....	5
Α. Ελευθερία έκφρασης και διάδοσης πληροφορίας (γνώμης).....	5
Β. Ειδήσεις.....	6
Γ. Διαφήμιση.....	6
Ελευθερία του πληροφορείσθαι.....	8
Αμοιβή.....	9
Β. Απάντηση δημόσιας αρχής.....	9
4. Περιορισμοί.....	11
Δ. Αναστολή.....	14
II. Ειδικό Μέρος.....	14
1. Το άρθρο 5Α του Συντάγματος.....	14
Α. Άρθρο 5Α παρ. 1.....	14
Β. Άρθρο 5Α παρ. 2 Συντάγματος.....	16
Ειδικότερα Θέματα.....	18
1. Το δικαίωμα πρόσβασης σε ηλεκτρονικές βάσεις νομικών δεδομένων που δημιουργούνται από κρατικούς φορείς.....	18
Α. Από τη Lex Gambetta στη Lex Informatica.....	19
Β. Οι Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	20
Γ. Το δικαίωμα του «νομικώς» πληροφορείσθαι.....	20
2. Κοινωνία της Πληροφορίας και Επικαιρότητα (Αρθρογραφία).....	21
Συμπερασματικές παρατηρήσεις:.....	23
Περίληψη.....	24
Ενδεικτική Νομολογία – Νομοθεσία.....	25
Βιβλιογραφία.....	25

Προλεγόμενα

1. Η ελευθερία της πληροφορίας είναι στενά συνδεδεμένη με την ελευθερία της γνώμης. Σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, η ελευθερία της γνώμης περιλαμβάνει την ελευθερία της πληροφορίας¹. Αντίθετα κατά το γερμανικό, ισπανικό και πορτογαλικό σύνταγμα, η ελευθερία της πληροφορίας είναι χωριστή από την ελευθερία της γνώμης².

Πληροφορίες είναι δυνατό να συνιστούν ιδέες, γνώμες, αφηγήσεις, γεγονότα, ειδήσεις και κρίσεις για θέματα που αφορούν στην κοινωνική και πολιτική ζωή³. Ωστόσο η διάκριση απόψεων και ειδήσεων δεν είναι πάντοτε εύκολη για τον πληροφοροϋντα ούτε σαφής για τον πληροφορούμενο, αν και ο διαχωρισμός σχόλιου και είδησης είναι θεμελιώδης για τον τύπο, την ραδιοτηλεόραση και τη δημοσιογραφία⁴.

Η ενεργητική ελευθερία της πληροφορίας (ελευθερία του πληροφορείν) μπορεί να ενταχθεί στην ελευθερία της γνώμης *lato sensu*. Αλλά και η παθητική ελευθερία της πληροφορίας (ελευθερία του πληροφορείσθαι) σχετίζεται με την ελευθερία εκφράσεων και διαδόσεως γνώμης, γιατί η ελευθερία έκφρασης και διάδοσης γνώμης και άνευ περιεχομένου, αν δεν προστατεύεται συγχρόνως η λήψη και η αποδοχή της γνώμης. Επιπλέον η ελευθερία του πληροφορείν περιλαμβάνει και προϋποθέτει την ελευθερία του πληροφορείσθαι.

Ωστόσο το δικαίωμα στην ελευθερία της πληροφόρησης δεν κατοχυρωνόταν ρητά στο Σύνταγμα 1975/86. Ο Αριστόβουλος Μάνεσης πρώτος υποστήριξε ότι το δικαίωμα στην πληροφόρηση στοιχειοθετείται και κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα του 1975/86 όταν ο συντακτικός νομοθέτης χρησιμοποιεί τη λέξη: «διαδίδει»⁵. Επομένως νομική βάση και των 2 πλευρών της ελευθερίας της πληροφορίας ήταν μέχρι την αναθεώρηση του 2001 το άρθρο 14 παρ. 1 Σύντ. ενώ η αναδρομή στο άρθρο 5 παρ. 1 δεν ήταν αναγκαία⁶. Ειδικά την πληροφόρηση εκ' μέρους των διοικητικών αρχών αφορά το άρθρο 10 παρ. 3 Σύντ. ενώ τις μαζικές πληροφορίες το άρθρο 15 παρ. 2⁷.

Η αναθεώρηση του 2001 πρόσθεσε διατάξεις που προστατεύουν πλέον ρητά το δικαίωμα πληροφορίας⁸. Κατά το νέο άρθρο 5Α του Συντάγματος: «1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως ο νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασία δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.

2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά,

¹ Βλ. ΠΔ Δαγτόγλου: Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α' Δεύτερη Αναθεωρημένη Έκδοση σελ. 523, 644 Επομ., επίσης άρθρα 10 παρ. ΕΣΔ, 19 παρ. 2 ΔΣΑΠΔ

² Άρθρα 5 παρ. 1 γερμ. Σύνταγμα, 20 παρ. 1 Ισπαν. Σύντ., 37 παρ.1 πορτογ. Σύντ.

³ Βλ Γιάννα Π. Κίκη: Η καλωδιακή Τηλεόραση σελ. 254 (Νομική Φύση της Πληροφορίας)

⁴ Συνέχεια Δαγτόγλου σελ. 523, 644 ΕΠ

⁵ Βλ. Γιάννα Π. Κίκη: Ελευθερία Οπτικοακουστικών Μέσων σελ. 123

⁶ Συνέχεια Δαγτόγλου

⁷ Βλ. Γιάννα Π. Κίκη: Ελευθερία Οπτικοακουστικών Μέσων, σχετ. Μάνεσης: Η Συνταγματική προστασία της ελευθερίας, κυκλοφορίας των εντύπων και εφαρμογή της στην πράξη, 633 ΕΠ

⁸ Ο.π. Δαγτόγλου

καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσης τους αποτελεί υποχρέωση του κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9.9Α και 19».

Οι νέες διατάξεις εισάγουν νέες έννοιες όπως δικαίωμα στην πληροφόρηση, Κοινωνία της Πληροφορίας, διακίνηση των πληροφοριών. Ωστόσο δεν περιέχουν τίποτα ουσιωδώς νέο, αφού κατά τις ισχύουσες στην Ελλάδα διεθνείς συμβάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου (άρθρα 10 παρ. 1 ΕΣΔΑ, 19 παρ. 2 ΔΣΑΠΔ) η ελευθερία της γνώμης περιλαμβάνει και την ελευθερία της πληροφορίας.

Η σημασία της ελευθερίας της πληροφορίας πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα. Γατί χωρίς αυτή δεν μπορεί να λειτουργήσει η δημοκρατία, επειδή λείπει η ενημέρωση την οποία προϋποθέτει η εύλογη και σόφρων άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων των πολιτών και του ελέγχου των κυβερνώντων.

I. Γενικό Μέρος

Ελευθερία του πληροφορείν.

Η ενεργητική πλευρά είναι η ελευθερία του πληροφορείν σε άλλους ή το κοινό εν γένει. Όσα ισχύουν για την ελευθερία της γνώμης (και μάλιστα την ελευθερία της εκφράσεων και διαδόσεως της γνώμης. Ισχύουν *mutatis mutandis* και για την ελευθερία της πληροφορίας.

A. Ελευθερία έκφρασης και διάδοσης πληροφορίας (γνώμης)

Καθένας μπορεί να εξωτερικεύει και να γνωστοποιεί πληροφορίες στους γύρω του. Η ελευθερία αυτή είναι η πιο επικίνδυνη για τη αυταρχικά καθεστάτα. Αλλά γι' αυτό και κατοχυρώνεται ρητά στις συνταγματικές και διεθνείς διακηρύξεις των ατομικών δικαιωμάτων⁹.

Η έκφραση πληροφοριών συνδέεται άμεσα με την ελευθερία του λόγου. Γίνεται προφορικά μέσω της ανθρώπινης φωνής, δηλαδή με ζώσα ή αποτυπωμένη σε δίσκους, κασέτες, κλπ, ομιλία, τραγούδι ή ήχο καθώς και γραπτά. Περιλαμβάνει χειρόγραφο κείμενο όπως επίσης και στενογραφημένο, δαχτυλογραφημένο, γραμμένο στη γλώσσα των τυφλών, τηλεγράφημα, τέλεξ, φαξ, e-mail, καθώς και οποιονδήποτε άλλο τρόπο.

Χαρακτηριστική είναι η χρησιμοποίησης της γλώσσας της προτιμήσεως του καθενός περιλαμβάνεται. Άμεση ή έμμεση κρατική επιταγή ή απαγόρευση καθώς και η τιμώρηση είναι ασυμβίβαστη. Περιορισμοί ισχύουν μόνο στο πλαίσιο εξουσιαστικών σχέσεων ενώ τέτοιες επιταγές ή απαγορεύσεις δεν ισχύουν για τους ιδιώτες. Το ίδιο ισχύει και για την απαγόρευση χρησιμοποίησης ξένων γλωσσών. Επιπλέον πρέπει να αναφερθεί και η ελευθερία επιλογής του χρόνου¹⁰ και του τόπου εκφράσεως καθώς και η επιλογή του συνομιλητή ή του ακροατηρίου.

Σχετικά με τη διάδοση της πληροφορίας καθένας δεν αρκείται στην απλή έκφραση αλλά ενδιαφέρεται να πληροφορηθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι συνάνθρωποί του. Είναι φυσικό ότι αυταρχικά καθεστάτα περιορίζουν ή και απαγορεύουν τη διάδοση τέτοιων πληροφοριών. Συμπερασματικά λοιπόν η έκφραση και διάδοση γνώμης άρα και πληροφορίας ανήκουν στο δικαίωμα επικοινωνίας των ανθρώπων μεταξύ τους και κατοχυρώνονται ρητά από το Σύνταγμα.

⁹ Άρθρα 5 παρ. 1 Συντ., 10 παρ. 1 ΕΣΔΑ, 19 παρ. 2 ΔΣΑΠΔ, 11 ΧΘΔΕΕ

¹⁰ Η ανάγκη ειρηνικής διεξαγωγής των Βουλευτικών Εκλογών δικαιολογεί όμως την απαγόρευση προεκλογικών ομιλιών μετά ένα χρονικό σημείο λίγο πριν της εκλογές

Β. Ειδήσεις

Αν η διάκριση ανάμεσα σε «ορθές και εσφαλμένες γνώμες είναι ασυμβίβαστη με την ουσία της δημοκρατίας (ελευθερία γνώμης), δε συμβαίνει το ίδιο με τις ειδήσεις. Η ελευθερία της πληροφορίας δεν περιλαμβάνει την ελευθερία διάδοσης ψευδών ειδήσεων. Επομένως κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ. 1 Συντ., το άρθρο 191 Π.Κ. είναι «νόμος του κράτους» και τιμωρεί όποιον «διασπείρει με οποιονδήποτε τρόπο ψευδείς ειδήσεις ή φήμες ικανές να επιφέρουν ανησυχίες ή φόβο στους πολίτες ή να ταράζουν τη δημόσια πίστη ή να κλονίσουν την εμπιστοσύνη του κοινού στο εθνικό νόμισμα ή στις ένοπλες δυνάμεις της χώρα ή να επιφέρουν διαταραχή στις διεθνείς σχέσεις της χώρας». Αν οι ειδήσεις ή οι φήμες δεν είναι ψευδείς, το έγκλημα δεν υπάρχει¹¹. Γιατί χωρίς τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης η διατάραξη θα ήταν ασυμβίβαστη με την ελευθερία γνώμης και πληροφορίας.

Ωστόσο δεν είναι πάντοτε εύκολη η διάκριση αληθινής και ψευδούς είδησης. Ειδικά όταν έχουμε εσφαλμένη εκτίμηση γεγονότων που όμως προστατεύεται από το άρθρο 14 παρ. 1. Αμφιβολία δημιουργεί και η παρ. 2 του άρθρου 191 ΠΚ που τιμωρεί και την εξ αμελείας διασπορά ψευδών ειδήσεων ή φημών. Επιπλέον και φήμες μπορούν να οδηγήσουν σε σχολιασμό, ο οποίος μπορεί να έχει σαν στόχο να προειδοποιήσει προτού δημιουργηθούν τετελεσμένα γεγονότα. Διάταξη ανάλογη με το άρθρο 367 ΠΚ δεν υπάρχει σχετικά με την αξιόποινη πράξη του άρθρου 191. Όπως ήταν διατυπωμένη αυτή η διάταξη δεν λαμβάνει υπ' όψη την κεφαλαιώδη σημασία γνώμης και πληροφορίας. Γι' αυτό δεν θεωρείται ότι περιορίζει το ατομικό αυτό δικαίωμα¹².

Γ. Διαφήμιση

Η διαφήμιση διακρίνεται συνήθως σε εμπορική και μη εμπορική.

Εμπορική είναι η διαφήμιση που παρέχει στους καταναλωτές πληροφορίες για συγκεκριμένα αγαθά ή υπηρεσίες, συμβάλλοντας έτσι στη διαμόρφωση της γνώμης και της αγοραστικής συμπεριφοράς τους¹³. Όλες οι άλλες διαφημίσεις (πολιτικές, ιδεολογικές, φιλανθρωπικές, κοινωνικές κλπ) χαρακτηρίζονται συνεκδοχικά ως μη εμπορικές¹⁴.

Αναμφίβολα η μη εμπορική διαφήμιση αποτελεί έκφραση ή διάδοση γνώμης ή πληροφορίας και προστατεύεται από το άρθρο 14 παρ. 1. Ωστόσο και η εμπορική διαφήμιση προσπαθεί να επηρεάσει¹⁵. Από την άλλη μεριά η ελευθερία της διαφήμισης σχετίζεται με την οικονομική ελευθερία. Αποτελεί *conditio sine*

¹¹ Επίσης, αν οι ειδήσεις είναι ήδη διαδεδομένες, δεν είναι πια αντικειμενικός δυνατή η «διασπορά» τους, εκτός αν η πράξη στρέφεται σε κύκλο προσώπων στον οποίο η εν λόγω ειδήσεις δεν έχουν ακόμα «διασπαρεί». Βλ. ΕΑ 5280/81ΤοΣ 1982, 260

¹² Η ΕΑ 5280/81, ΤοΣ 1982, 260 δέχεται την συνταγματικότητα του άρθρου 191 ΠΚ χωρίς κανένα από τους ανωτέρω προβληματισμούς

¹³ Βλ. Ελευθερία της διαφήμισης, σελ. 157

¹⁴ ο.π. Δαγτόγλου, 647 επομ.

¹⁵ Το Ολλανδικό Σύνταγμα (άρθρο 7 παρ. 4) εξαιρεί την εμπορική διαφήμιση από την ελευθερία της γνώμης. Η εξαίρεση αυτή ισχύει όμως γιατί είναι ρητή.

qua non του ελεύθερου ανταγωνισμού, της ελεύθερης πρόσβασης στην αγορά, της εισαγωγής νέων προϊόντων, της πληροφόρησης των καταναλωτών χωρίς ελεύθερη διαφήμιση δεν υπάρχει οικονομική ελευθερία του παραγωγού και του καταναλωτή.

Συχνά δημιουργούνται δυσχέρειες καθώς η διαφήμιση υπάγεται στη οικονομική ελευθερία (άρθρο 5 παρ. 1) και όχι στην ελευθερία γνώμης και πληροφορίας. Προβλήματα υπάρχουν όταν συνδυάζονται ιδεολογικοί, πολιτικοί ή οικονομικοί σκοποί όπως π.χ. κατά τη διαφήμιση ενός βιβλίου ή το σύνθημα «ο επιμένων Ελληνικά κ.ο.» γίνεται έτσι ξεκάθαρο ότι δεν είναι πάντα εύκολος ο διαχωρισμός του οικονομικού και του ιδεολογικού στοιχείου. Ο καταναλωτής επομένως μπορεί να αποφασίσει υπέρ ή κατά ενός προϊόντος, αγαθού ή υπηρεσίας με βάση ιδεολογικά κριτήρια ή με οικονομικά. Η εμπορική διαφήμιση είναι στοιχείο της «οικονομίας της αγοράς» την οποία καταρχήν προϋποθέτει το Σύνταγμα. Θεωρητικά λοιπόν είναι λανθασμένος ο διαχωρισμός της εμπορικής από τη μη εμπορική διαφήμιση και η ρύθμιση της από άλλη διάταξη του Συντάγματος.

Παρόμοια άποψη δεχόταν και η (παλαιά) Ευρωπαϊκή Επιτροπή των δικαιωμάτων του ανθρώπου, που υπήγε τη διαφήμιση στο άρθρο 10 της Συμβάσεως, που κατοχυρώνει την ελευθερία της γνώμης και της ελευθερίας. Έτσι και στις περισσότερες χώρες κράτη μέλη Βέλγιο, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ιταλία και Ισπανία) γίνεται δεκτό ότι η μη εμπορική αλλά και η εμπορική διαφήμιση καλύπτεται από την ελευθερία της πληροφορίας¹⁶. Επιπλέον το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου εφαρμόζει την παραπάνω διάταξη (άρθρο 10 Συμβάσεως) όπου η διαφήμιση περιέχει έκφραση γνώμης¹⁷.

Σύμφωνα με τον Δαγτόγλου η ορθότερη άποψη είναι η εξής: εμπορική διαφήμιση, ως οικονομική δραστηριότητα, πρέπει να υπάγεται στη συνταγματική κατοχύρωση της οικονομικής ελευθερίας (άρθρο 5 παρ. 1). Όταν όμως υπερέχει η έκφραση και η διάδοση γνώμης και πληροφορίας, εφαρμοστέο να είναι το άρθρο 14 παρ. 1.

Καταρχήν ισχύει ότι η διαφήμιση, οποιουδήποτε είδους, είναι ελεύθερη (14 παρ. 1). Η απαγόρευση της θα αντίκειτο στο άρθρο 14 παρ. 1. Αυτό βέβαια δεν ισχύει για τη διαφήμιση ενός γενικά απαγορευμένου από το νόμο προϊόντος (π.χ. ναρκωτικών)¹⁸ ή υπηρεσίας (π.χ. μαστροπείας)¹⁹. Ενώ η πλήρης απαγόρευση της διαφήμισης θα ήταν αντισυνταγματική, δεν απαγορεύεται για λόγους προστασίας άλλου δημοσίου συμφέροντος (π.χ. δημόσια υγεία). Επιπλέον μπορεί να απαγορευτεί πλήρως η εν μέρει η διαφήμιση ορισμένων ειδών π.χ. μέσω τεχνητής διακοπής εγκυμοσύνης²⁰, καπνού, οινοπνευματωδών ποτών²¹ κλπ. Αυτό γίνεται μόνο όταν υπάρχει αναγκαιότητα και προσφορότητα (αρχή αναλογικότητας).

¹⁶ Βλ. Ελευθερία διαφήμισης σελ. 126

¹⁷ ο.π. Δαγτόγλου

¹⁸ Άρθρο 9 μ. 1729/1987 «καταπολέμηση της διάδοσης ναρκωτικών κλπ» (Α' 144)

¹⁹ Άρθρο 349 Π.Κ.

²⁰ Άρθρο 305 Π.Κ.

²¹ Άρθρο 3 παρ. 9 ν.1730/1987 άρθρο 13 οδηγίας 89/552/ΕοΚ

Ελευθερία του πληροφορείσθαι

Η παθητική πλευρά της ελευθερίας της πληροφορίας είναι η ελευθερία του πληροφορείσθαι. Η ελευθερία δηλαδή αναζήτησης, συλλογής και λήψης πληροφοριών.

A) Πληροφορία είναι κάθε αντικείμενο γνώσης. Η ελευθερία του πληροφορείσθαι δε σημαίνει πρόσβαση σε όλες τις πηγές πληροφοριών αλλά την απρόσκοπτη πρόσβαση στις γενικά προσιτές πηγές. Πότε μία πηγή πληροφοριών είναι γενικά προσιτή καθορίζεται από τις διατάξεις του συντάγματος ή των νόμων και από τη θέληση του κατόχου της. Η ελευθερία του πληροφορείσθαι σημαίνει μόνο την αξίωση του ατόμου να μην παρεμποδίζεται στην πρόσβασή του σε μία γενικά προσιτή πηγή πληροφοριών²².

B) Γενικά προσιτές πηγές πληροφοριών είναι όσες απευθύνονται στο κοινό. Αυτές είναι ο τύπος, η ραδιοτηλεόραση, ο κινηματογράφος, το θέατρο, οι διαλέξεις, εκθέσεις, αφίσες, προκηρύξεις κλπ. Στις ιδιωτικές πηγές πληροφοριών ο κάτοχός τους ορίζει σε ποιο βαθμό είναι αυτές προσιτές. Έτσι ο ιδιώτης αποφασίζει ο ίδιος για την πρόσβαση των άλλων στη συλλογή του, σε μια διάλεξη μπορεί να γίνουν δεκτοί μόνο όσοι έχουν προσκληθεί κ.ο.κ. Αλλά και στις ιδιωτικές πηγές πληροφοριών μπορεί ο νόμος να κατοχυρώνει την πρόσβαση σε ορισμένους τρίτους, βλ. π.χ. το δικαίωμα της μειοψηφίας ανώνυμης εταιρίας να ζητήσει πληροφορίες για την πορεία των εταιρικών υποθέσεων και την περιουσιακή κατάσταση της εταιρίας. Εδώ περιλαμβάνονται οι νομοθετικές διατάξεις για τη δημοσίευση στοιχείων ιδιωτικών επιχειρήσεων κατ' εξαίρεση τέτοιες νομοθετικές ρυθμίσεις εξουσιοδοτεί το Σύνταγμα²³. Γενικά όμως δε σχετίζονται άμεσα με το άρθρο 14 παρ. 1.

Ο καθορισμός κρατικών πηγών πληροφοριών ως γενικά προσιτών ή μη δεν υπόκειται σε απεριόριστη διακριτική ευχέρεια των κρατικών αρχών. Το Σύνταγμα επιτάσσει απευθείας τη δημοσίευση των νόμων²⁴ και των δικαστικών αποφάσεων²⁵, τη δημοσιότητα των δικαστικών συνεδριάσεων²⁶ και των συνεδριάσεων της Βουλής²⁷. Επιπλέον το Σύνταγμα εξουσιοδοτεί το νομοθέτη να ορίζει τη δημοσιότητα των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών²⁸. Από τις διατάξεις, αυτές προκύπτει η γενική αρχή της δημοσιότητας της λειτουργίας του κράτους.

Ωστόσο γεννάται το ερώτημα αν μια μη γενικά προσιτή κρατική πηγή πρέπει να είναι ή να γίνει γενικά προσιτή ή προσιτή στον συγκεκριμένο ενδιαφερόμενο. Η απάντηση μπορεί να δοθεί μόνο μέσω άλλων συνταγματικών ή νομοθετικών διατάξεων. Η δημοκρατική αρχή (άρθρο 1) θεμελιώνει την

²² Βλ. Ελευθερία της διαφήμισης σελ. 17

²³ ο.π. Δαγτόγλου 652 επομ., άρθρο 14 παρ. 9 (γνωστοποίηση μέσων, χρηματοδοτήσεις εφημερίδων και περιοδικών)

²⁴ Άρθρο 42 Σύντ.

²⁵ Άρθρο 93 παρ. 3 Σύντ.

²⁶ Άρθρο 93 παρ. 2 Σύντ.

²⁷ Άρθρο 66 παρ. 1 Σύντ.

²⁸ Άρθρο 29 παρ. 2 Σύντ.

υποχρέωση του κράτους να καθιστά προσιτά στο κοινό ορισμένα στοιχεία. Το κατοχυρωμένον από το Σύνταγμα δικαίωμα της δικαστικής προστασίας (άρθρο 20 παρ. 1) προϋποθέτει την πρόσβαση σε ορισμένα διοικητικά έγγραφα. Βέβαια υπάρχουν και σημαντικοί περιορισμοί.

Σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 1 εδ. 1 του ν. 1599/1986, «κάθε πολίτης, με τις επιφυλάξεις των διατάξεων της παραγράφου 3, έχει δικαίωμα να λαμβάνει γνώση των διοικητικών εγγράφων εκτός από εκείνα που αναφέρονται στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτων». Κατά το εδ. 2, «διοικητικά έγγραφα θεωρούνται όλα τα έγγραφα που συντάσσονται από όργανα του δημόσιου τομέα», δηλαδή όχι μόνο της δημόσιας διοίκησης, αλλά όλων των κρατικών φορέων, «ανεξάρτητα από το καθεστώς δημοσίου ή ιδιωτικού ή μικτού δικαίου που τους διέπει»²⁹.

Αμοιβή

A. Στην ελεύθερη πρόσβαση σε γενικά προσιτές πηγές πληροφοριών αντίκειται όχι μόνο η απαγόρευση ή απόρριψη πρόσβασης, αλλά και κάθε απόκρυψη ή νόθευση πληροφοριών («παραπληροφόρηση») και κάθε παρακώλυση αγοράς εφημερίδων, ραδιοτηλεοπτικών συσκευών, δορυφορικών κεραιών κ.ο.κ.

Δεν αντίκειται στην ελευθερία της πληροφορίας η απαίτηση εύλογης αμοιβής για τη χρησιμοποίηση του χώρου ή μέσου πληροφόρησης (π.χ. τελών ραδιοτηλεοπτικής μεταδόσεως ή χρησιμοποίησεως μιας αίθουσας διαλέξεων) ή για την πρόσβαση στην πηγή πληροφορίας (εισιτηρίου, τιμήματος βιβλίου ή τηλεοπτικής συσκευής ή κεραίας κ.ο.κ.).

B. Απάντηση δημόσιας αρχής

Σύμφωνα με την παλαιά διάταξη του άρθρου 10 παρ. 3 του Συντάγματος, «Η αρμόδια αρχή υποχρεούται να απαντά σε αίτηση πληροφοριών, εφόσον αυτό προβλέπεται από το νόμο». Το Σύνταγμα δηλαδή υποχρέωνε τη διοίκηση, μόνο εφόσον την υποχρέωνε ο νόμος. Ποιο ήταν το αυτοτελές περιεχόμενο της συνταγματικής διάταξης. Αν ήταν «επιφύλαξη νόμου», η διάταξη θα είχε το εξής περιεχόμενο: «Νόμος μπορεί να ορίσει, ότι η αρμόδια αρχή υποχρεούται να απαντά σε αίτηση πληροφοριών». Αλλά η «επιφύλαξη νόμου» αναφέρεται στην νομοθετική ρύθμιση και τον περιορισμό συνταγματικά περιορισμένων δικαιωμάτων. Εδώ πρόκειται αντιστρόφως για αύξηση των δικαιωμάτων του ιδιώτη έναντι της διοίκησης, ενώ από την άλλη πλευρά δεν υπάρχουν «δικαιώματα της διοικήσεως» που ο νομοθέτης μπορεί να το περιορίσει μόνο αν το Σύνταγμα περιέχει ρητή «επιφύλαξη του νόμου». Αντίστροφα, ο νομοθέτης δεν έχει ανάγκη την παραπάνω συνταγματική διάταξη για να θεσπίσει υποχρέωση της διοίκησης να απαντά στις αιτήσεις πληροφοριών. Φαίνεται πράγματι ότι η παλαιά διάταξη του άρθρου 10 παρ. 3 ήταν κενή περιεχομένου. Ο νομοθέτης

²⁹ Άρθρο 1 παρ. 6 ν.1256/1982 «Για την πολυθεσία κλπ» (Α' 65)

πάντως (άρθρο 16 του νόμου 1599/1986) προχώρησε στην θέσπιση «δικαιώματος διοικητικών εγγράφων», με πολλούς όμως περιορισμούς.

Η αναθεώρηση του 2001 αντικατέστησε όμως την παρ. 3 του άρθρου 10 με μια πολύ συγκεκριμένη διάταξη: «Η αρμόδια υπηρεσία ή αρχή υποχρεούται να απαντά στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων, ιδίως πιστοποιητικών, δικαιολογητικών και βεβαιώσεων μέσα σε ορισμένη προθεσμία, όχι μεγαλύτερη των 60 ημερών, όπως νόμος ορίζει σε περίπτωση παρόδου άπρακτης της προθεσμίας αυτής ή παράνομης άρνησης, πέραν των άλλων τυχόν κυρώσεων και εννόμων συνεπειών καταβάλλεται και ειδική χρηματική ικανοποίηση του αιτούντα, όπως νόμος ορίζει».

4. Περιορισμοί

Η επιφύλαξη του νόμου του άρθρου 14 παρ. 1 Συντάγματος («τηρών τους νόμους του κράτους») ισχύει και για την ελευθερία της πληροφορίας. Χρειάζεται βέβαια να προστεθούν μερικές παρατηρήσεις που αφορούν ειδικά την ελευθερία της πληροφορίας.

Α. Οι περιορισμοί της ελευθερίας του πληροφορείν³⁰ θεμελιώνονται κυρίως με την προστασία του απορρήτου, που είναι ανεξάρτητα από τον τρόπο και τη νομιμότητα της απόκτησης των απόρρητων στοιχείων.

Χαρακτηριστικά είναι τα ζητήματα που προκύπτουν από τους περιορισμούς των διαφημίσεων. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 1 καθένας μπορεί να διαφημίζει τηρώντας τους νόμους του κράτους. Μάλιστα «νόμοι του κράτους», κατά το άρθρο 14 παρ. 1 είναι μόνο οι προσωπικά και αντικειμενικά γενικοί νόμοι, εκείνοι δηλαδή που δεν στρέφονται απλά κατά ορισμένων διαφημίσεων αλλά προστατεύουν ένα έννομο αγαθό εν γένει.

Ο νόμος 1491/1984 ρυθμίζει το καθεστώς της διαφήμισης³¹. Διακρίνει ανάμεσα στην «προβολή πολιτικών και άλλων μηνυμάτων» και την «εμπορική διαφήμιση» και περιέχει κανόνες κοινούς και για τους δύο και ειδικούς για την μία ή την άλλη από αυτές. Ο νόμος δεν περιορίζει κατά τα άλλα το περιεχόμενο της διαφήμισης αλλά μόνο το χώρο και κατ' εξαίρεση τον τρόπο. Στο άρθρο 1 επιβάλλει στους δήμους και τις κοινότητες να καθορίζουν επαρκείς χώρους στους οποίους επιτρέπεται η προβολή και διαφήμιση ιδεών, προσώπων ή πραγμάτων. Από την άλλη το άρθρο 2 περιέχει ένα μακρό κατάλογο χώρων στους οποίους απαγορεύεται απολύτων κάθε προβολή και διαφήμιση: μνημεία, αγάλματα και παραδοσιακά κτίρια, επιφάνειες δημόσιων τεχνικών έργων, δημόσιες πληροφοριακές πινακίδες, αρχαιολογικοί χώροι και χώροι ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, δημόσια κτίρια και ναοί, ιδιωτικά κτίρια, το τετράγωνο της Ακαδημίας, Πανεπιστημίου και της Εθνικής Βιβλιοθήκης στην Αθήνα.

Επιπλέον απαγορεύει απολύτων την ανάρτηση «αεροπανώ» πάνω από κοινόχρηστους χώρους, τις δε ενδεικτικές πινακίδες ιδιωτικών επιχειρήσεων καταρχήν, πλην εξαιρετικών περιπτώσεων ύστερα από άδεια του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου.

Εκτός από τους κοινούς διαφημιστικούς χώρους, καθορίζονται και οι κοινόχρηστοι χώροι που αυτοί και μόνο θα χρησιμοποιούνται για πολιτικά και άλλα (μη εμπορικά) μηνύματα. Κατά την προεκλογική περίοδο όλοι οι κοινόχρηστοι χώροι και όλοι οι δημοτικοί και κοινοτικοί χώροι που διατέθηκαν για εμπορική διαφήμιση διατίθενται αναλογικά και με ίσους όρους ή ακολουθώντας την τυχόν γραπτή συμφωνία των πολιτικών κομμάτων στα κόμματα αυτά και τους συνδυασμούς τους. Η ένταση μεγαφωνικών εγκαταστάσεων ρυθμίζεται ή και απαγορεύεται σε ώρες κοινή ησυχίας και κοντά σε νοσηλευτικά ιδρύματα ή σχολεία. Η απαγόρευση όμως πολιτικής και άλλης

³⁰ Ο.π. Δαγτόγλου

³¹ Νόμος 1491/1984 «Μέτρα για την διευκόλυνση της διακίνησης των ιδεών, τον τρόπο διενέργειας της εμπορικής διαφήμισης, την ενίσχυση της αποκέντρωσης και άλλες διατάξεις»

μη εμπορικής διαφήμισης σε ιδιωτικούς χώρους όταν δε δικαιολογείται επαρκώς με πολεοδομικά ή περιβαλλοντικά επιχειρήματα, δε συμβιβάζεται με το άρθρο 14 παρ. 1.

Ειδικοί χώροι προβλέπονται και για την εμπορική διαφήμιση απευθείας από τον νόμο³²: σε σιδηροδρομικούς, λιμενικούς και αεροπορικούς σταθμούς, σε στάδια και γήπεδα, σε οχήματα δημόσιας χρήσης, σε στέγαστρα αφετηριών ή στάσεων και καταστήματα, κινηματογράφους, θέατρα, εστιατόρια, καφενεία από τον αέρα στις περιφράξεις ακάλυπτων χώρων ή οικοδομούμενων χώρων, σε στέγες ή δωμάτια κτιρίων και σε ύψος που δεν υπερβαίνει το ανώτατο επιτρεπόμενο από τον Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό. Οι προϋποθέσεις για την εμπορική διαφήμιση είναι³³: α) Άδεια του ιδιοκτήτη του χώρου ή του κτιρίου ή της διοικήσεως του αντίστοιχου οργανισμού, β) η άδεια του δημάρχου ή του προέδρου κοινότητας, ενδεχομένων μετά την σύμφωνη γνώμη άλλης αρχής³⁴ και γ) η καταβολή τέλους διαφήμισης³⁵.

Αντιθέτως η πολιτική ή άλλου είδους μη εμπορική διαφήμιση δεν προϋποθέτει ούτε άδεια οποιασδήποτε αρχής ούτε την καταβολή τέλους ή αποζημιώσεων στον δήμο ή την κοινότητα.

Στην προστασία της δημόσιας υγείας ή των ανηλίκων αποσκοπούν οι περιορισμοί ή αναγορεύσεις της τηλεοπτικής διαφήμισης προϊόντων καπνού,³⁶ αλκοολούχων ποτών³⁷ και παιδικών παιχνιδιών³⁸, καθώς κατ' αρχήν και η υποχρέωση αποτύπωσης των προειδοποιήσεων του Υπουργείου Υγείας «Το κάπνισμα βλάπτει σοβαρά την υγεία» σε όλες τις συσκευασίες και έντυπες διαφημίσεις των προϊόντων καπνού³⁹. Πλήρης απαγόρευση διαφήμισης προϊόντων που κυκλοφορούν νόμιμα θα ήταν αντίθετη με την οικονομική ελευθερία, την ελευθερία γνώμης και πληροφορίας και την προστασία της ιδιοκτησίας.

Β. Η ελευθερία του πληροφορείσθαι περιορίζεται με συνταγματικά θεμιτό κατ' αρχήν τρόπο κυρίως από την προστασία της αποτελεσματικής διερεύνησης εγκλημάτων ή διοικητικών παραβάσεων. Ο νόμος 1599/1986 θεσπίζει το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων. Το άρθρο 16 παρ. 3 του νόμου αυτού προβλέπει δύο ευρείες κατηγορίες περιορισμών. Κατά τη διάταξη αυτή, «οι υπηρεσίες του δημοσίου τομέα μπορούν να αρνηθούν την ικανοποίηση του δικαιώματος σε δύο περιπτώσεις:

- a. Όταν παραβλάπτεται το απόρρητο των συζητήσεων του υπουργικού συμβουλίου και των άλλων κυβερνητικών οργάνων το απόρρητο της εθνικής άμυνας και εξωτερικής πολιτικής, της δημόσιας πίστης και του

³² Άρθρο 6 ν.1491/1984

³³ Άρθρο 5 ν.1491/1984, Βλ. επίσης άρθρο 57 ν.1416/1984 «Τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων της Δημοτικής και Κοινοτικής Νομοθεσίας κλπ»

³⁴ Άρθρο 57 ν.1491/1984

³⁵ Άρθρο 3 ν.1491/1984

³⁶ Άρθρο 3 παρ. 9 υποπαρ. 1 ν.1730/1987 «Ελληνική Ραδιοφωνία – Τηλεόραση ΑΕ» όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 86 παρ. 2 ν.1941/1991 Βλ. επίσης άρθρο 13 οδηγίας του Συμβουλίου 89/552/ΕοΚ

³⁷ Άρθρο 15 της οδηγίας του Συμβουλίου 89/552/ΕοΚ

³⁸ Άρθρο 3 παρ. 9 υποπαρ. 1 ν.1730/1987, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 86 παρ. 2 ν.1941/1991

³⁹ Άρθρο 12 ν.1802/1988 «Τροποποίηση διατάξεων του κώδικα νόμων περί φορολογίας του οιονοπνεύματος και άλλες διατάξεις»

νομίματος, της ασφάλειας του κράτους και της δημόσιας τάξης, το ιατρικό, εμπορικό, τραπεζικό ή βιομηχανικό απόρρητο και κάθε άλλο απόρρητο που προβλέπεται από ειδικές διατάξεις ή

- b. Όταν μπορεί να δυσχεραίνει την έρευνα δικαστικών, αστυνομικών, στρατιωτικών ή διοικητικών αρχών σχετικά με την τέλεση εγκλήματος ή διοικητικής παράβασης»

Με τις εξαιρέσεις αυτές το «δικαίωμα γνώσης των διοικητικών εγγράφων» εξαρτάται ουσιαστικά από τη διακριτική ευχέρεια των αρμοδίων. Εκάστοτε αρχών. Οι αρχές υποχρεούνται μόνο να αιτιολογούν και γνωστοποιούν εγγράφων στον ενδιαφερόμενο εντός μηνός από την υποβολή της αίτησης την άρνηση γνωστοποίησης του διοικητικού εγγράφου. Παρόλα αυτά, ο νόμος κατέστησε σαφές, ότι δεν επιτρέπεται η αυθαίρετη ή στηριγμένη σε επιπόλαιους λόγους απόρριψη της αίτησης.

Η αυταρχική στάση των αρχών έναντι των πολιτών έχει πάντως βαθιές ρίζες. Εν όψει της ευκολίας με την οποία απαγορεύεται από τις στρατιωτικές αρχές στους Έλληνες πολίτες η πρόσβαση σε χαρτογραφικά σοβαρούς γεωγραφικούς χάρτες της χώρας με υπονοούμενη παραπομπή στην δημόσια ασφάλεια, δικαιολογείται κάθε επιφυλακτικότητα για την εύλογη εφαρμογή των περιορισμών του νόμου αυτού. Πάντως πρόσφατα έχει βελτιωθεί σημαντικά η ποιότητα των προσιτών στο κοινό γεωγραφικών κρατών.

Γ. Ειδικές εξουσιαστικές σχέσεις

Ιδιαίτερα ζητήματα εμπίπτουν λόγω της ύπαρξης τεχνικών κυριαρχικών σχέσεων στην ελευθερία γνώμης και πληροφορίας .

Καταρχήν οι σχέσεις αυτές δεν επηρεάζουν το δικαίωμα λήψης ή αποδοχής μιας γνώμης ή πληροφορίας π.χ. της ακρόασης μιας ομιλίας, της ανάγνωσης ενός βιβλίου, της παρακολούθησης ενός θεατρικού έργου κ.λπ. Ωστόσο η συμμετοχή σε μια πολιτική συγκέντρωση μπορεί να αποτελεί όχι μόνο (παθητική) λήψη γνώμών και πληροφοριών αλλά και ενεργό πολιτική εκδήλωση που μπορεί να απαγορεύεται σε ένα δημόσιο υπάλληλο.

Η αναθεώρηση του 2001 άμβλυσε τους περιορισμούς πολιτικής και κομματικής δραστηριότητας των δημοσίων υπαλλήλων και συνέβαλε έτσι στην κομματικοποίηση τους. Οι δύο απαγορεύσεις του άρθρου 29 παρ. 3 είναι οι παρακάτω:

α. «Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις και στα σώματα ασφαλείας», **β.** «Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, στους υπαλλήλους του Δημοσίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή δημοσίων επιχειρήσεων, η διοίκηση των οποίων ορίζεται άμεσα ή έμμεσα από το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχο.

Εκτός όμως από τους ανωτέρω περιορισμούς της ελευθερίας γνώμης και πληροφορίας που περιέχει το ίδιο το Σύνταγμα είναι δυνατοί περιορισμοί που προβλέπονται από το νόμο και είναι αναγκαίοι για την ορθή λειτουργία της

ειδικής εξουσιαστικής σχέσης. Έτσι είναι αντισυνταγματική η απαγόρευση δημοσίευσης στον τύπο.

Επιπλέον, μπορεί να ορίζεται η μορφή γλώσσας και της γραφής αλλά μόνο στο μέτρο που η ιδιομορφία είναι απαραίτητη για την εύλογη λειτουργία της σχέσης. Αυτό ισχύει για τη δημοσιοϋπαλληλική και τη σχολική σχέση, αλλά όχι για μη υπαλλήλους «δημόσιους λειτουργούς» που συμπαρίστανται στους ιδιώτες στις σχέσεις τους με τις δημόσιες αρχές ή που συντάσσουν ιδιωτικές δικαιопραξίες, ούτε για τους ιδιώτες που απευθύνονται στις δημόσιες αρχές με αιτήσεις, δηλώσεις, δικόγραφα, κ.λπ.

Δ. Αναστολή

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι οι διατάξεις του άρθρου 14 μπορούν να ανασταλούν σε περίπτωση εσωτερικού ή εξωτερικού κινδύνου, σύμφωνα με το άρθρο 48 του Συντάγματος.

II. Ειδικό Μέρος

1. Το άρθρο 5Α του Συντάγματος.

Αναγνωρίζοντας τις νέες διαστάσεις και την ιδιαίτερη αξία που αποκτά η πληροφορία ως αυτοτελές αγαθό τη σημερινή εποχή της πρόσβασης, ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001, πρόσθεσε το άρθρο 5Α στο οποίο κατοχυρώνεται δύο δικαιώματα: πρώτον, το δικαίωμα στην πληροφόρηση (άρθρο 5Α παρ. 1 Συντ.) και δεύτερον, το δικαίωμα για συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5Α παρ. 2 Συντ.). Αυτά τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στο άρθρο 5Α Συντ. αποσκοπούν ιδίως στην κανονιστική κάλυψη των νέων δυνατοτήτων και ευκαιριών ανάπτυξης της προσωπικότητας που προσφέρει η τεχνολογία των νέων ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας .

A. Άρθρο 5Α παρ. 1

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση κατά το άρθρο 5Α παρ. 1 Συντ. καλύπτει τις επιμέρους όψεις της παθητικής πλευράς της ελευθερίας της πληροφόρησης⁴⁰, δηλαδή το δικαίωμα αναζήτησης συλλογής και λήψης πληροφοριών με ενδεχόμενο αλλά όχι αναγκαίο σκοπό την πληροφόρηση τρίτων⁴¹. Το άρθρο 5^A παρ. 1 Συντ. Διασφαλίζει την ελεύθερη πρόσβαση σε ένα πλουραλιστικό πλαίσιο πηγών πληροφόρησης, ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και τη συμμετοχή στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή.

⁴⁰ Βλ. Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Χρυσόγονος σελ.198, Βλ. Ευ. Βενιζέλου, Το αναθεωρητικό κείμενο, ο.π. 6 157 Ε.Π.

⁴¹ Πρβλ. Π. Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα ο.π. σελ. 438 βλ. επίσης J.N. Druey, Information als Gegenstand des Rechts, Frankfurt a.M 1995, σελ. 5 επ

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση, ως ελευθερία λήψης πληροφοριών, συνδέεται επίσης με την ελευθερία έκφρασης του τύπου (άρθρο 14 παρ. 1 και 2 Συντ.)⁴², καθώς και με τη διασφάλιση της πολυφωνίας στην ενημέρωση (άρθρο 14 παρ. 9 εδ. Β Συντ.). Εξάλλου, αποτελεί «δικαίωμα – πλαίσιο» ως προς τα ειδικότερα δικαιώματα για παροχή πληροφοριών από τη Διοίκηση (άρθρο 10 παρ. 3 Συντ.) και για συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5^Α παρ. 2 Συντ.).

Από το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν συνάγεται μόνο ή ελευθερία αναζήτησης και λήψης πληροφοριών, αλλά και το δικαίωμα πρόσβασης σε ένα πλουραλιστικό πλαίσιο πηγών πληροφόρησης θεμέλιο της πλουραλιστικής αποτελεί η κατοχύρωση της ελεύθερης έκφρασης και διακίνησης ιδίων, κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων, αξιών και συμφερόντων. Η διαμόρφωση μιας εύρωστης κοινωνίας πολιτών προϋποθέτει τη διεύρυνση του ρόλου της δημόσιας σφαίρας και τη δυνατότητα πρόσβασης σε ένα πλαίσιο πληροφοριών όπου αναγνωρίζεται η πολλαπλότητα τόσο των επιλογών και των αντιλήψεων όσο και των μέσων έκφρασης η προάσπιση τους⁴³. Από αυτή τη σκοπιά το δικαίωμα στην πληροφόρηση αποκτά ιδιαίτερη σημασία πληροφορίας, δεδομένου ότι αποτελεί προαπαιτούμενο για την ενεργητική πληροφόρηση (πρόσβαση δημοσιογράφου στην πηγή της πληροφορίας)⁴⁴.

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση περιορίζεται κατά το άρθρο 5Α παρ. 1 εδ. Β' Συντ. μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. Οι έννοιες της εθνικής ασφαλείας και της καταπολέμησης του εγκλήματος πρέπει να ερμηνευθούν στενά, ενώ η προστασία δικαιωμάτων ή συμφερόντων τρίτων άπτεται κυρίως της προστασίας του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου (άρθρο 9 Συντ.) και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9Α Συντ.)⁴⁵. Οι περιορισμοί αυτοί στο δικαίωμα της πληροφόρησης μπορούσαν να επιβληθούν, σε συνταγματικώς ανεκτό καταρχήν τρόπο, και υπό το προϊσχύον Σύνταγμα.

Αν οι νέες διατάξεις του άρθρου 5Α παρ. 1 Συντ. λειτουργούν κατ' ουσίαν συγκεφαλαιωτικά ως προς την ενσωμάτωση σε μία ρητή συνταγματική επιταγή των επιμέρους όψεων του δικαιώματος πληροφόρησης, οι οποίες υπό το προϊσχύον Σύνταγμα συνάγονταν ερμηνευτικά από μία δέσμη διατάξεων και αρχών, η θέσπιση το άρθρου 5Α παρ. 2 Συντ. εισφέρει ένα κατά κυριολεξία νέο δικαίωμα, με κανονιστικές συνέπειες των οποίων η συναγωγή από γενικότερες διατάξεις θα απαιτούσε ασφαλώς σύνθετες και αβέβαιες ερμηνευτικές κατασκευές.

⁴² Βλ. Π. Παραρά, *Corpus I*, Αθήνα – Κομοτηνή 1982, σελ. 228 ΕΠ, Θ. Μέλφου, *Ελευθερία Πληροφόρησης του δημοσιογράφου και προστασία της προσωπικότητας*, ΔΤΑ 1/1999, σελ. 297 επομ.

⁴³ Πρβλ. Α. Μάνεση, πρόλογος στο: Γ. Κίκη, *Δίκαιο της πληροφόρησης* Αθήνα 1998 σ. 11 ΕΠ.

⁴⁴ Πρβλ. Γ. Κίκη, *Η πρόσβαση του κοινού στην πληροφόρηση*, Κοινοβουλευτική Επιθεώρηση, τ.χ. 21-22/1995 σελ. 5 επομ.

⁴⁵ Πρβλ. Κ. Χρυσόγονου, *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα ο.π.* σελ. 196, Ευ. Βενιζέλου, *Το αναθεωρητικό κεκτημένο* σελ. 157 επ., Κ. Μπειή, *Το δικαίωμα πληροφόρησης και ο ν.1916/1990 υπεράσπιση* 1991 σελ. 987 επ.

B. Άρθρο 5Α παρ. 2 Συντάγματος

Ένα από τα πλέον ενδιαφέροντα σημεία της αναθεώρησης του 2001 ήταν η εισαγωγή ειδικού δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας.⁴⁶ Σκοπός της διάταξης αυτής ήταν η ενσωμάτωση στο κείμενο του Συντάγματος των εξελίξεων στον τομέα των νέων τεχνολογιών.

Κοινά αποδεκτός ορισμός για τον όρο «Κοινωνία της Πληροφορίας» δεν υπάρχει. Μια πρώτη προσπάθεια ορισμού σε επίσημο κείμενο, τη χαρακτηρίζει ως «μια μορφή κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, όπου η απόκτηση, αποθήκευση, επεξεργασία, αποτίμηση, μεταβίβαση και διάχυση πληροφοριών οδηγεί στη δημιουργία γνώσης και στην ικανοποίηση αναγκών ατόμων και επιχειρήσεων παίζοντας, έτσι, κεντρικό ρόλο στην οικονομική δραστηριότητα, την παραγωγή πλούτου και τη διαμόρφωσή της ποιότητας ζωής των πολιτών»⁴⁷. Η γενικότητα του όρου φανερώνει τις απεριόριστες δυνατότητες πολλαπλασιασμού του πεδίου. Από την άλλη κύριο αντικείμενο της ρύθμισης του άρθρου 5^Α παρ. 2 αποτελεί το διαδικτύου (Internet ή Παγκόσμιος Ιστός). Η έννοια της Κοινωνίας της Πληροφορίας συμπληρώνεται με τις τεχνολογίες της κινητής και ψηφιακής τηλεφωνίας, της ψηφιακής τηλεόρασης, των πολυμέσων κλπ.⁴⁸

Η διευκρίνιση της έννοιας της πληροφορίας είναι σημαντική για την κατανόηση και την ερμηνεία της νέας συνταγματικής διάταξης. Ως πληροφορία δε νοείται μόνο η είδηση, το γεγονός ή η γνώμη, τα οποία αποτελούν το παραδοσιακό περιεχόμενο της ελευθερίας στην πληροφόρηση αλλά το σύνολο του επικοινωνιακού υλικού (των δεδομένων) που διακινείται εντός των δικτύων των τηλεπικοινωνιών ή αποθηκεύεται, επεξεργάζεται, παράγεται σε συστήματα πληροφορικής (εικόνες, βίντεο, ήχοι, βάση δεδομένων, εμπορικές ιστοσελίδες, γραφιστικές αναπαραστάσεις εικονικών χώρων κλπ).

Επιπλέον οι τεχνολογικές εφαρμογές της Κοινωνίας της Πληροφορίας συνδέονται με πλήθος δραστηριοτήτων, οι οποίες έχουν ενταχθεί στην καθημερινότητά μας (οικονομία, εργασία, πληροφόρηση, ψυχαγωγία, ιδιωτική επικοινωνία, εκπαίδευση)⁴⁹. Το αγαθό λοιπόν που θέτει υπό την προστατευτική του ομπρέλα το άρθρο 5^Α παρ. 2 είναι η συμμετοχή σε ένα νέο ψηφιακό κόσμο, ο οποίος διαμορφώνει ο ίδιος με τρόπο καταλυτικό τις προοπτικές ανάπτυξης των κοινωνιών και των ανθρώπινων ιδιοτήτων. Βέβαια το τεχνολογικό πρότυπο δημιουργεί από τη μία δυνατότητες συμμετοχής σε έναν παγκοσμιοποιημένο χώρο επικοινωνίας και παραγωγής αλλά και μεγαλύτερους από ποτέ κινδύνους αποκλεισμών και ανισοτήτων⁵⁰.

⁴⁶ Βλ. Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας 2007, μελέτη Σ. Κοφίνη.

⁴⁷ Βλ. Η Ελλάδα στην Κοινωνία της Πληροφορίας, Λευκή Βίβλος, 2002 Κεφ. 1.1 www.infosoc.gr.

⁴⁸ Βλ. Θ. Τσακαλίδη: Από την Κοινωνία του μόχθου στην κοινωνία της σοφίας, Σύμβουλος Επιχειρήσεων, 26/11/2004

⁴⁹ Βλ. Alain Woodrow, Les Medias, Quatrieme rouivoir ou cinquieme colonne? Σελ. 41-66, επίσης Ι. Καράκωστα, Δίκαιο και Ίντερνετ εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα 2003, σελ. 8-15

⁵⁰ Α. Τάκη, Κοινωνία της Πληροφορίας και Σύνταγμα – μια πρώτη προσέγγιση

Φύση του δικαιώματος

Εξαιτίας της ανάγκης για ρύθμιση του νέου τεχνολογικού κόσμου, ο αναθεωρητικός νομοθέτης εισήγαγε στο Σύνταγμα ένα δικαίωμα συμμετοχής του καθενός στην Κοινωνία της Πληροφορίας, θεσπίζοντας ταυτόχρονα και μια υποχρέωση του κράτους για διευκόλυνση της πρόσβασης στα ηλεκτρονικά δίκτυα πληροφοριών, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσης αυτών των πληροφοριών.

Ειδικότερα, το άρθρο 5^Α παρ. 2 θεμελιώνει μια αξίωση του καθενός, έναντι του κράτους καταρχήν, ώστε αυτό να ανέχεται την απρόσκοπτη πρόσβαση των ατόμων στις υπηρεσίες και εφαρμογές που συνδέονται με την Κοινωνία της Πληροφορίας. Περιεχόμενο αυτής της αξίωσης θα μπορούσε να είναι για παράδειγμα, να είναι η απαίτηση για μη παρεμπόδιση της πρόσβασης των Ελλήνων χρηστών σε ορισμένες από τις υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας, εφόσον δε θίγονται άλλα συνταγματικά αγαθά⁵¹.

Πέρα από την ατομική – αμυντική διάσταση, το άρθρο 5^Α παρ. 2 περιλαμβάνει και μια διάσταση παροχής διοίκησης. Το δεύτερο εδάφιο του θεμελιώνει μια υποχρέωση του κράτους να προβεί σε κοινωνικές παροχές για την άρση του κινδύνου ενός νέου κοινωνικού αποκλεισμού των «τεχνολογικά αναλφάβητων»⁵². Δηλαδή συνίσταται η δυνατότητα ισότιμης πρόσβασης όλων στις τεχνολογικές δομές της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Η πολιτεία υποχρεούται να οργανώνει την κατάλληλη εκπαίδευση στις νέες τεχνολογίες προκειμένου να διαθέτουν όλοι οι πολίτες τα απαραίτητα εφόδια για να έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας, καθώς επίσης να δώσει κίνητρα για την απόκτηση του κατάλληλου τεχνολογικού εξοπλισμού και λογισμικού⁵³.

Κεντρικής σημασίας, βεβαίως, είναι η συμμετοχική διάσταση του δικαιώματος, που εγγυάται τη συμμετοχή όλων στη νέα κοινωνικότητα που απαγγέλλεται η τεχνολογική εξέλιξη. Τα νέα μέσα συνιστούν «ένα ολοκληρωμένο περιβάλλον επικοινωνίας στο οποίο κάθε άτομο είναι δυνατό να επικοινωνήσει με κάθε άτομο»⁵⁴. Εγκαθιδρύεται, λοιπόν, ένα status activus όσον αφορά τη συμμετοχή των ατόμων ή ομάδων ως επικοινωνιακών υποκειμένων πια στις διαδικασίες που διαμορφώνουν τη νέα δημόσια σφαίρα της ψηφιακής εποχής. Η συμμετοχική διάσταση ξεδιπλώνεται προς δύο κατευθύνσεις: διασφαλίζει τη συμμετοχή στις διαδικασίες διαμόρφωσης του πλαισίου λειτουργίας της Κοινωνίας της Πληροφορίας και, ταυτόχρονα, τη συμμετοχή στις δυνατότητες ευημερίας και αυτοκαθορισμού που γεννώνται στον Αιώνα της Πληροφορίας.

⁵¹ Για τα όρια του δικαιώματος στην Κοινωνία της Πληροφορίας βλ. Α. Παπακωνσταντίνου, το Συνταγματικό Δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας, σελ. 239-242

⁵² Βλ. Τ. Βιδάλη, Νέα Δικαιώματα στο Σύνταγμα, το Νέο Σύνταγμα, ο.π. σελ. 78-79, Δ. Σαραφιανό, επίσης www.tosyntagma.gr, το αναθεωρητικό κεκτημένο, ο.π. σελ. 160, Κ. Χρυσόγονου, ο.π. σελ. 197, Α. Τάκη

⁵³ Βλ. Α. Τάκη «Η αναγκαία δραστηριοποίηση της διοίκησης» σε Δ. Χαράλαμπη κ.α., ο.π. σελ. 103-104

⁵⁴ Α. Μήτρου, ό.π. σελ. 17

Διάκριση του δικαιώματος 5Α παρ. 2 από το άρθρο 5 παρ. 1

Η αντιμετώπιση των νέων τεχνολογιών ως απλών εργαλείων, για τη συμμετοχή του καθενός στην οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας (όπως προκύπτει από τη σύνδεση του 5Α παρ.2 με το 5 παρ. 1) δεν επιτρέπει τη συνολική αντιμετώπιση των ζητημάτων που τίθενται στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας και που απαιτούν τη διαμόρφωση ενός συνολικού ρυθμιστικού προτύπου για αυτή⁵⁵. Η Κοινωνία της Πληροφορίας δεν περιορίζεται στα σύνορα της χώρας αλλά αντίθετα διαμορφώνει μια πύλη εισόδου σε έναν παγκόσμιο ιστό αλληλοσυνδεόμενων κόμβων. Εξαιτίας μάλιστα του ευμετάβλητου των τεχνολογιών τη διαρκή εμφάνιση νέων απειλών για τα δικαιώματα των χρηστών και την ανάγκη χρήσης νομικών εργαλείων καθιστά⁵⁶ απαραίτητη τη δημιουργία διαφορετικού ρυθμιστικού προτύπου.

Άλλωστε ανάμεσα στα δικαιώματα που θεσπίζουν οι δύο διατάξεις υπάρχει και μια διαφορά ποιοτική: η συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας ως κύριο στοιχείο της έχει την υποχρέωση παρέμβασης της οργανωμένης Πολιτείας με θετικά μέτρα για τη διασφάλιση της ισότιμης απόλαυσης αυτού του δικαιώματος από όλους. Η συμμετοχική διάσταση του δικαιώματος στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας δεν αρκεί για να περιγράψει όλες τις πτυχές του άρθρου 5^A παρ. 2. Γι' αυτό το κράτος καλείται να δράσει ρυθμιστικά για να διασφαλίσει την ισότιμη πρόσβαση στην ψηφιακή τεχνολογία και ταυτόχρονα την προστασία των θεμελιωδών ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων εντός της Κοινωνία της Πληροφορίας.

Ειδικότερα Θέματα

1. Το δικαίωμα πρόσβασης σε ηλεκτρονικές βάσεις νομικών δεδομένων που δημιουργούνται από κρατικούς φορείς.

Βασικά Ερωτήματα

1. Αν ο πολίτης έχει δικαίωμα πρόσβασης στις τηρούμενες ηλεκτρονικά πρωτογενείς νομικές πληροφορίες.
2. Αν με βάση το άρθρο 5^A του Συντάγματος πρέπει να παρέχεται δικαίωμα δωρεάν πρόσβασης στις ηλεκτρονικές βάσεις νομικών δεδομένων που δημιουργούνται από κρατικούς φορείς.

Στην Ελλάδα, τον Απρίλιο του 2005 χορηγήθηκε στους πολίτες με Υπουργική Απόφαση το δικαίωμα δωρεάν πρόσβασης, δηλαδή χωρίς να απαιτείται η καταβολή συνδρομής, στα δημοσιεύματα του Α' τεύχους του ΦΕΚ, που τηρεί και ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου (www.et.gr). Ωστόσο, το δικαίωμα παρέχεται μόνο για «ανάγνωση».

⁵⁵ Λ. Μήτρου, το δίκαιο στην κοινωνία της πληροφορίας, σελ. 51

⁵⁶ Βλ. Δ. Σαραφιάνου, ο.π. υπό. 4

Επιτρέπεται μόνο η θέαση⁵⁷ των δημοσιευμάτων, ενώ ο χρήστης δεν μπορεί να υποθηκεύσει ή να τυπώσει τα κείμενα. Χαρακτηριστικά μέχρι το Νοέμβριο του 2005 που επετράπη η δωρεάν «ανάγνωση» και των δημοσιευμάτων του Β'⁵⁸ Τεύχους του ΦΕΚ, ο χρήστης δεν είχε πρόσβαση στην πρώτη Υπουργική Απόφαση που επέτρεπε την ανάγνωση του Α' Τεύχους. Αυτό γιατί είχε δημοσιευτεί στο Β' Τεύχος για το οποίο θα έπρεπε να καταβληθεί συνδρομή. Το Φεβρουάριο του 2006 αποφασίστηκε η διάθεση ειδικής προπληρωμένης κάρτας για την αγορά μεμονωμένων δημοσιευμάτων του ΦΕΚ μέσω διαδικτύου⁵⁹. Τέλος, από 1^η Σεπτεμβρίου 2006 τέθηκε σε πλήρη ισχύ ο νέα Ν. 3469/2006 για⁶⁰ το Εθνικό Τυπογραφείο, στο άρθρο 18 παρ. 2 του οποίου προβλέπεται η δωρεάν πρόσβαση για «ανάγνωση» των δημοσιευμάτων όλων των τευχών, πλην του Τεύχους ΑΕ και ΕΠΕ και Γενικού Εμπορικού Μητρώου (ΓΕΜΗ).

A. Από τη Lex Gambetta στη Lex Informatica

Η «Εφημερίς της Κυβερνήσεως», στην Ελλάδα, εκδίδεται από το 1833.⁶¹ Σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα επιβάλλεται η δημοσίευση στη εφημερίδα της Κυβερνήσεως όλων των γραπτών κανόνων δικαίου, όπως των τυπικών νόμων, του κανονισμού της Βουλής, των Πράξεων του Προέδρου της Δημοκρατίας και των διαγγελλμάτων. Επιπλέον επιβάλλεται η δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων και των δικαστικών αποφάσεων και η δημοσιότητα των συνεδριάσεων της Βουλής.

Με την πληροφορική επανάσταση, χάρη στο internet, οι ικανότητες και τα πλεονεκτήματα των ηλεκτρονικών βάσεων νομικών δεδομένων, κυρίως νομοθεσίας και νομολογίας διατίθεται σε ευρύτατο αριθμό χρηστών. Κρίνεται λοιπόν απαραίτητα οι πολίτες εκτός από τα έντυπα, να έχουν πρόσβαση στις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων νομοθεσίας και νομολογίας, που τηρούν οι δημόσιες αρχές αλλά και σε αντίστοιχες πληροφορίες άλλων κρατών και υπερεθνικών οργανισμών.

Έτσι η Γαλλία, με διάταγμα του 2002⁶², εγκαθιδρύθηκε υπηρεσία για τη δωρεά διανομή των νομικών πληροφοριών μέσω internet (www.legifrance.gov.fr) Και το 2004 ορίστηκε ότι οι κανόνες δικαίου αποκτούν ισχύ από τη δημοσίευσή τους σε ειδική ιστοσελίδα στο internet, στην οποία εμφανίζονται υποχρεωτικά.⁶³ Στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρόμοιο σύστημα ισχύει για τη δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα,⁶⁴ ενώ για την πρόσβαση σε ηλεκτρονικές βάσεις νομικών

⁵⁷ Τα κείμενα διατίθενται σε μορφή αρχείων PDF (Portable Document Format)

⁵⁸ ΥΑ Γ172274/11.11.2005 (ΦΕΚ Β' 1563/11.11.2005): Ελεύθερη πρόσβαση πολιτών στην ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου για δημοσιεύματα του τεύχους Α'.

⁵⁹ ΥΑ Δ18147 (ΦΕΚ Β' 151/9.2.2006): διάθεση μεμονωμένων φύλλων μέσω διαδικτύου με προπληρωμένη κάρτα, βλ. επίσης (ΦΕΚ Β' 1095/2.8.2005): καθορισμός τελών δημοσίευσης, τιμής συνδρομής και πώλησης της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, καθώς και παροχής λοιπών ειδών υπηρεσιών από το εθνικό τυπογραφείο.

⁶⁰ ΦΕΚ Α' 131/28.6.2006

⁶¹ ΒΔ 2/1-13.2.1833 (ΦΕΚ 1/16 – 28.2.1833, βλ. αναλυτικά Ε. Βουτσινάκη, Εθνικό Τυπογραφείο, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, Αντ. Σάκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή.

⁶² Decret No 2002 – 1064 της 7^{ης} Αυγούστου 2002

⁶³ Ordonnance 2004 – 164 της 20.2.2004

⁶⁴ Βλ. άρθρο 254 παρ. 1 και 2 Συνθ. ΕΚ και άρθρο 13 Καν. 1049/2001

δεδομένων, συνέβαλαν θετικά οι γνωστές οδηγίες για την ενίσχυση των υπηρεσιών της Κοινωνίας της Πληροφορίας⁶⁵. Ενώ πλέον και στα 25 κράτη μέλη η επίσημη εφημερίδα τηρείται και ηλεκτρονικά σε ιστοσελίδα στο internet. Επιπλέον η Ευρωπαϊκή Ένωση επέτρεψε τη δωρεάν πρόσβαση μέσω internet στο συνολικό όγκο νομικών πληροφοριών στη ιστοσελίδα europa.eu.int/eur-lex. Ταυτόχρονα στις Η.Π.Α. η υποχρέωση να τηρούνται ηλεκτρονικώς οι ομοσπονδιακές «πληροφορίες» επιβάλλεται με ειδικό νόμο.⁶⁶ Αντίστοιχα στην Ελλάδα ο πρόσφατος Ν. 3469/2006⁶⁷ και άλλες διατάξεις που τέθηκε σε πλήρη ισχύ από 1^η Σεπτεμβρίου 2006, ρυθμίζει τα σχετικά ζητήματα. Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 1 του νέου νόμου επιβάλλεται πλέον η έκδοση και κυκλοφορία των φύλλων της Εφημερίδος της Κυβερνήσεως σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.

B. Οι Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης

Οι θεωρητικές αρχές του δικαιώματος πρόσβασης σε νομικές πληροφορίες υπήρξαν αντικείμενο επεξεργασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης. Και τελικά πήραν τη μορφή Συστάσεων. Το νομικό πλαίσιο, ως προς το δικαίωμα πρόσβασης σε ηλεκτρονικές βάσεις νομικών δεδομένων, συνθέτουν οι ακόλουθες τέσσερις συστάσεις, οι οποίες αντλούν την ισχύ τους από τη γνωστή διάταξη του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ για το δικαίωμα στη πληροφόρηση⁶⁸.

1. Η Σύσταση Rec (2001) 3: για την παροχή δικαστηριακών και άλλων νομικών υπηρεσιών προς τον πολίτη με την χρήση των νέων τεχνολογιών. Η Σύσταση βασίζεται στην παλαιότερη σύσταση Rec(11): «Για την επιλογή, επεξεργασία, παρουσίαση, και αρχειοθέτηση των δικαστικών αποφάσεων σε νομικά πληροφοριακά συστήματα αναδίφησης»
2. Η Σύσταση Rec (2001) 2: «Για το σχεδιασμό και τον ανασχεδιασμό νομικών πληροφοριακών συστημάτων με εξοικονόμηση κόστους»
3. Η Σύσταση Rec (2003) 14: «Για τη διαλειτουργικότητα των πληροφοριακών συστημάτων στον τομέα της δικαιοσύνης»
4. Η Σύσταση Rec (2003) 15: «Για την αρχειοθέτηση νομικών εγγράφων.

Γ. Το δικαίωμα του «νομικώς» πληροφορείσθαι

Στην Ελλάδα το δικαίωμα δωρεάν πρόσβασης σε ηλεκτρονικές βάσεις νομικών δεδομένων θα μπορούσε να στηριχθεί απευθείας στο άρθρο 5^A παρ. 2 εδαφ. 2 του Συντάγματος, ως αξίωση για την απρόσκοπτη πρόσβαση, όχι σε όλες,

⁶⁵ Βλ. Οδηγία 98 / 34: Οδηγία για τις υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας.

⁶⁶ Βλ. www.gpoaccess.gov

⁶⁷ Βλ. αναλυτική κατάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 και για την κατανομή σε τεύχη το άρθρο 7 του ν.3496/2006

⁶⁸ Περιλαμβάνει το δικαίωμα του πληροφορείν και του πληροφορείσθαι.

αλλά στις γενικά προσιτές πληροφορίες, αφού η διάταξη δεν θέτει καμία άλλη προϋπόθεση πλην της τήρησης των διατάξεων περί ιδιωτικού βίου, προστασίας προσωπικών δεδομένων και απορρήτου. Οι βάσεις δεδομένων του ελληνικού δημοσίου εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία και ο νέος Ν 3469/2006 στο άρθρο 18 ΦΕΚ μέσω διαδικτύου.

Επομένως, στην Ελλάδα, η πρόσβαση σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων με πρωτογενές νομικό υλικό, όπως ενδεικτικώς βάσεις νομοθεσίας και νομολογίας, δημόσια μητρώα και πληροφορίες των δικαστηρίων και των δικαστικών αρχών που τηρούνται από δημόσιους φορείς, πρέπει να είναι ελεύθερη και δωρεάν, ακριβώς επειδή αποτελεί συνταγματική υποχρέωση του κράτους. Επιπρόσθετα, η πρόσβαση πρέπει να είναι ελεύθερη, ώστε και οι τρίτοι φορείς να έχουν τη δυνατότητα να επεξεργαστούν το πρωτογενές υλικό, να εκμεταλλευθούν το δημιουργούμενο νέο σύνολο δεδομένων, σύμφωνα με το ειδικής φύσεως δικαίωμα προστασίας των βάσεων δεδομένων.

Για τον ίδιο λόγο, η απαίτηση καταβολής «αμοιβής» ή εύλογου κόστους», θα αποτελούσε αδικαιολόγητο περιορισμό ατομικού δικαιώματος. Αλλά και αν ακόμη θεωρηθεί δικαιολογημένη η καταβολή εύλογης συνδρομής, σύμφωνα με το άρθρο 6 της Οδηγίας 2003/1998 (άρθρο 8 Ν3448/2006), αυτή επιβάλλεται να είναι προσανατολισμένη στο κόστος. Με πρόδηλο το γεγονός ότι το κόστος της ηλεκτρονικής αναπαραγωγής είναι, αν όχι μηδενικό, το γράμμα και το πνεύμα των διατάξεων περί «εύλογου κόστους», συνηγορούν υπέρ του επιχειρήματος της δωρεάν πρόσβασης.

2. Κοινωνία της Πληροφορίας και Επικαιρότητα (Αρθρογραφία)

Τα τελευταία χρόνια το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας μπαίνει όλο και περισσότερο στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο πραγματοποιούνται ρυθμίσεις με σκοπό να διευκολύνουν τη πρόσβαση των πολιτών στις νέες τεχνολογίες και δυνατότητες.

Ενδεικτικά είναι τα παρακάτω⁶⁹:

- A. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το πέρασμα στην ψηφιακή μετάδοση: αναφέρεται στην πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για μεταβολή του αναλογικού σήματος εκπομπών σε ψηφιακό. Ένα μετά το άλλο τα κράτη μέλη ορίζουν παύση μετάδοσης αναλογικού σήματος.
- B. Δικαίωμα καθολικής πρόσβασης στην Κοινωνία της Πληροφορίας: προσπάθεια να παρακαμφτούν τα εμπόδια πρόσβασης των πολιτών στην κινητή επικοινωνία – τρίτης γενιάς και στην ψηφιακή τηλεόραση, μέτρα για μείωση τιμών
- Γ. Ψηφιακό Ραδιόφωνο: από τα μέσα Φεβρουαρίου 2004 συζητείται στη Γαλλία, έχει καθιερωθεί σε μεγάλο βαθμό σε Μ. Βρετανία και Γερμανία.

⁶⁹ Βλ. Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας 2005, επίσης Βλ. www.info-so.gr/content/downloads/GreekDigital_Strategy_2006-2013.pdf, www.euractiv.com

- Δ. Τηλεόραση χωρίς σύνορα: μια Απόφαση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την αναγκαιότητα ολικής ρύθμισης της οδηγίας τηλεόραση χωρίς σύνορα. Ειδικά σε θέματα διαφημίσεις γεγονότων μεγάλου ενδιαφέροντος, ευρωπαϊκά έργα κλπ.
- Ε. Προστασία του κοινού από εκπομπές με άσεμνο περιεχόμενο στις ΗΠΑ: η αύξηση εκπομπών με χυδαίο και υβριστικό περιεχόμενο έχει προκαλέσει το Κογκρέσο. Προτείνεται η θέσπιση καταλόγου με οχτώ λέξεις ή φράσεις, των οποίων η μετάδοση θα απαγορεύεται από τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ.
- Στ. Συνέδρια – Εκδηλώσεις: για την Κοινωνία της Πληροφορίας και τα δικαιώματα του Πολίτη στην Αθήνα
- Ζ. Ενίσχυση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης: η Ελλάδα εστιάζει στις ηλεκτρονικές υπηρεσίες που βρίσκονται πιο κοντά στις καθημερινές ανάγκες του πολίτη.
- Η. Διεθνείς οδηγίες για τη διαφήμιση μέσω ηλεκτρονικών μέσων.
- Θ. Η ΕΕ προωθεί την πρόσβαση στο Διαδίκτυο μέσω Wi-Fi: θα επιτρέψει στους χρήστες διαδικτύου πιο εύκολη πρόσβαση μέσω τεχνολογίας Wi-Fi στα τοπικά ραδιοδίκτυα, θα ενισχύσει την πρόσβαση στο διαδίκτυο, ακόμα και χωρίς κόστος, σε δημόσια μέρη.
- Ι. Πανευρωπαϊκές άδειες χρήσης μουσικής στο Ίντερνετ: στις 7 Ιουλίου 2005 η Ε.Ε. δημοσίευσε ένα «Staff Working Document» πριν καταθέσει επίσημη πρόταση σχετικά με το ζήτημα απόκτησης άδειας χρήσης μουσικής στο Ίντερνετ, η οποία θα έχει ισχύ σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις:

Με την αναθεώρηση του 2001 και την προσθήκη του άρθρου 5Α του Συντάγματος κατοχυρώθηκε το δικαίωμα στην πληροφόρηση καθώς και η συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Τη δημιουργία του δικαιώματος αυτού υπαγόρευσαν η τεχνολογική ανάπτυξη, οι νέες τεχνολογίες και εξελίξεις. Οι νέες συνθήκες απαιτούσαν την αλλαγή αυτή. Η πληροφόρηση και η συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας αποτελούν θετική ελευθερία. Δηλαδή σε όλους πρέπει να παρέχεται ελεύθερη πρόσβαση στα τεχνολογικά δεδομένα ενώ απαραίτητη είναι και η αποφυγή ανισοτήτων. Έτσι δίνεται η δυνατότητα στον απλό πολίτη να αξιοποιήσει όλες τις νέες ευκαιρίες που του δίνονται. Επιπλέον, γίνεται φανερή η υποχρέωση των Αρχών για κατάρτιση, παροχή διευκολύνσεων και ίση μεταχείριση των πολιτών. Τέλος, το συμμετοχικό αυτό δικαίωμα της πληροφόρησης, εκτός από τις ελευθερίες που αναγνωρίζει, λειτουργεί και ως εγγύηση διασφάλισης της κοινωνικής και προσωπικής ευημερίας και ασφάλειας με τους περιορισμούς που περιέχει.

Περίληψη

Η ελευθερία της πληροφορίας και πιο συγκεκριμένα το δικαίωμα της πληροφόρησης κατοχυρώνεται στο άρθρο 5Α παρ. 1 και 2 του Συντάγματος ύστερα από την αναθεώρηση του 2001. Ωστόσο και πριν τη δημιουργία του άρθρου αυτού η ελευθερία της πληροφόρησης έβρισκε έρεισμα στο άρθρο 14 παρ. 1 Συντ. ενώ εισάγεται και από διεθνείς διατάξεις (10 παρ. 1 ΕΣΔΑ 19 παρ. 2 ΔΣΑΠΔ).

Χαρακτηριστικός είναι ο διαχωρισμός της πληροφόρησης σε ενεργητική και παθητική. Ενεργητική είναι η ελευθερία του πληροφορείν άλλους ή το κοινό εν γένει. Συνδέεται επομένως άμεσα με την ελευθερία έκφρασης και διάδοσης της πληροφορίας. Τόσο οι ειδήσεις όσο και οι διαφημίσεις ανήκουν στην ενεργητική πλευρά της πληροφόρησης πάντοτε με τους περιορισμούς που ισχύουν. Επίσης, χρειάζεται προσοχή ώστε να γίνει αντιληπτό πότε η εμπορική διαφήμιση εξυπηρετεί το δικαίωμα της πληροφόρησης και πότε όχι. Εξίσου σημαντική είναι και η παθητική πλευρά, η ελευθερία του πληροφορείσθαι, δηλαδή η αναζήτηση, συλλογή και λήψη πληροφοριών. Η ελευθερία αυτή δίνει το δικαίωμα σε κάθε πολίτη να μη παρεμποδίζεται στην πρόσβαση του στις γενικά προσιτές πληροφορίες και στις αντίστοιχες πηγές πληροφοριών. Απαραίτητη, επιπλέον, είναι η δημοσίευση νόμων, αποφάσεων, δικαστικών συνεδριάσεων, καθώς επίσης οι πολίτες έχουν δικαίωμα να βλέπουν κάποια από τα δημόσια και διοικητικά έγγραφα.

Όλα αυτά είναι επιτρεπτά σε συνδυασμό με κάποιους περιορισμούς που ισχύουν. Έτσι η διαφήμιση επιτρέπεται καταρχήν αλλά υπάρχουν ειδικά μέρη στα οποία αυτή δεν επιτρέπεται. Το ίδιο συμβαίνει και με την τηλεοπτική διαφήμιση απαγορευμένων προϊόντων (καπνού, αλκοόλ, κ.λπ.). Η ελευθερία της πληροφόρησης μπορεί επιπλέον να περιοριστεί για λόγους εθνικής ασφάλειας, για λόγους προστασίας της διεύρυνσης εγκλημάτων και διοικητικών παραβάσεων. Άλλος λόγος είναι το απόρρητο της εθνικής άμυνας, όπως επίσης το εμπορικό, ιατρικό, βιομηχανικό και κάθε άλλο απόρρητο. Έτσι και το δικαίωμα γνώσης των διοικητικών υπόκειται στη διακριτική ευχέρεια των αρμόδιων αρχών.

Τώρα σχετικά με το άρθρο 5Α του Συντάγματος παρ. 1 και 2 πρέπει να αναφερθούν τα εξής: Κατοχυρώνουν τόσο το δικαίωμα της πληροφόρησης όσο και της συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Πηγές πληροφόρησης αποτελούν όλα τα γνωστά μέχρι τώρα μέσα, ενώ ιδιαίτερη σημασία δίνεται πλέον στο διαδίκτυο ως κύριο μέσο. Με τις δύο αυτές διατάξεις κατοχυρώνεται η ακώλυτη πρόσβαση του πολίτη σε όλες τις πηγές πληροφόρησης. Δίνεται έτσι η δυνατότητα εκμετάλλευσης των νέων ευκαιριών και προνομίων. Επιπλέον, παίρνονται μέτρα για τη διευκόλυνση της πρόσβασης αυτής, της κατάρτισης και ενημέρωσης των πολιτών.

Σημαντικό ζήτημα είναι και το κατά πόσο έχουν δικαίωμα οι αρχές να ζητούν αμοιβή για την πρόσβαση στις ηλεκτρονικές υπηρεσίες πληροφόρησης ή όχι. Παράλληλα, όλο και μεγαλύτερος αριθμός οδηγίων και αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετίζεται με την πληροφόρηση, ενώ το θέμα της συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας απασχολεί όλο και περισσότερο τη δημοσιότητα.

Ενδεικτική Νομολογία – Νομοθεσία

- ΣτΕ 3545/2002 (υπόθεση Κορκολής)
- ΣτΕ 143/2001 (ραδιοφωνικοί σταθμοί Αττικής)
- ΣτΕ 170/2003 (υπόθεση κινηματογράφου)
- Πολ. Πρωτ. Τρίπολης 10/2003 (πληροφόρηση λόγω δικαιολογημένου ενδιαφέροντος κοινής γνώμης)
- Ν. 3649/2008
- ΦΕΚ 39Α 3-3-2008
- Δ. 18147/3-2-2006 (ΦΕΚ 151Β 9-2-2006)
- Αρ. 451/11-9-2007 (ΦΕΚ 1943Β 1-10-2007)
- ΦΕΚ Β' 442/6-4-2005 / ΥΑ Γ39727/6-4-2005
- Ν. 3469/2006
- ΥΑ Δ18147 (ΦΕΚ Β' 151/9-2-2006)
- Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 19 παρ. 2), η ελευθερία της γνώμης περιλαμβάνει και την ελευθερία της πληροφόρησης.

Βιβλιογραφία

- Βουτσάκη Βασιλική: Η αρχή του Κράτους Δικαίου και οι νέες διατάξεις περί Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων
- Γιάννα Π. Κίκη: Η καλωδιακή Τηλεόραση
- Χρήστος Ν. Σατλάνης: Εισαγωγή στο Δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- Ελευθερία διαφήμισης
- Λ. Μήτρου: Το δικαίωμα στην Κοινωνία της Πληροφορίας, 2002
- Κρουσταλλάκης Ευ.: Η ελευθερία συνείδησης και η ελευθερία έκφρασης, γνώμης και πληροφόρησης στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια
- Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, Χρυσόγονος, 2^η έκδοση 2002
- Τ. Βιδάλη: Νέα δικαιώματα στο Σύνταγμα
- Ξ. Κοντιάδη: Ο νεος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα, 2002
- Ι. Καρακώστα: Δίκαιο και Internet
- Α. Τάκη: Κοινωνία πληροφορίας και Σύνταγμα
- Δαγτόγλου: Τύπος και Σύνταγμα
- Γιάννα Π. Κίκη: Η ελευθερία των οπτικοακουστικών μέσων
- Το δίκαιο των ΜΜΕ: Γιάννης Καρακώστας
- Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας, ΔΣΑ 2004-2007.
- Π.Δ. Δαγτόγλου: Συνταγματικό Δίκαιο – Ατομικά Δικαιώματα Α' εκδόσεις Σάκκουλα

Επίσης:

- www.google.com
- <http://europa.eu/scadplus/index.htm>
- www.olsanet.gr
- www.lawnet.gr
- www.law.uoa.gr/~adimitrop/
- www.ste.gr
- www.et.gr
- www.nomotelia.gr